

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

СЦЕНАРІЙ

«Любити безмежно життя і людей»

до 105-річчя від дня народження М. П. Стельмаха

ОДЕСА – 2017

**«Любити безмежно життя і людей»
до 105-річчя від дня народження М. П. Стельмаха
Вечір-портрет**

Святково прикрашена бібліотечна світлиця. На столі вишитий український рушник, на якому хліб і сіль. Погляд повертає портрет М.Стельмаха. Організована книжкова виставка «Я живу життям своїх героїв».

Ведучий 1:

...Я мрію так життя прожити,
Щоб кров і піт віддять землі своїй,
Щоб у плодах мої хилились віти,
Щоб розроставсь в глибинах корінь мій».
(М.Стельмах. «В твоїм грозівім полі,Україно...»).

Ведучий 2: Михайло Стельмах – один із найяскравіших знавців багатств української мови. Жанровий і тематичний діапазон його творчості досить широкий, художня палітра різнобарвна і приваблива.

Ведучий 1: Михайло Панасович Стельмах – український поет і прозаїк, драматург і фольклорист, публіцист і сценарист. Своїми поезіями, оповіданнями, повістями й романами він підніс рідне слово до високих вершин в українському письменстві ХХ століття. Завдяки цьому митець відбив глибинні площини народного життя, визначальні ознаки української ментальності, змалював типові народні характери. У цьому світі йде гостра боротьба правди й кривди, утверджується добро й заперечується зло.

Ведучий 2: У його художньому світі земля і людина посідає центральне місце, це вісь, за словами М.Т.Рильського, навколо якої обертається цикл його романів.

Ведучий 1:

Нехай не знає втоми та рука,
Що добре зерно в добру землю сіє,
Що зневажає чорні суховії
І щедра, як напровесні ріка!
Благословенна праця рільника,
Що оре цілину в ясній надії.
Пшеницю від полови він одвіє,
Як жнив кінчиться радість нелегка.
Щасливий воїн, що во ім'я миру
Свою підносить бойову сокиру,
Во ім'я правди кривду тне з плеча!
Хвала тому, хто людям у приполі
Несе слова, подібні хлібу й солі,
І співи, гідні слави сіяча!
(М.Рильський. «Михайлові Стельмаху»).

Ведучий 2 : Михайло Панасович Стельмах народився 24 травня 1912 року в селі Дяківці Літинського району на Вінниччині в незаможній родині. В його сім'ї панувала атмосфера шани до праці й повага до людини, любов до природи й краси, які йому прищепили його батьки.

Ведучий 1:

Обминувши луг, що вкрився міддю,
Слід до хати губиться в бору.
В хаті пахне парене обіддя,
Сік густий покрив кору.
На корі зі мною стельмах сивий,
Поруч шпиці віялом лягли.
Ми майструєм, щоб шляхи щасливі
Під колесами гули.
У роботі дні пливуть чудові,
І надвечір я іду щодня
В гомінкі бори соснові,
Де живе моя рідня.
Де живуть майстри хороші, чесні
Вуглярі, і теслі, й дьогтярі.
Серед них мої проходять весни
І розмови до зорі.
Небагато літ прожив на світі
У краю лісів, озер і трав.
Там навчився я людей любити
І чудовий світ пізнав.
Може, тим без пісні я не можу
Працювати, жити навіть дня,
Що округ земля моя хороша,
А на ній – моя рідня!
(М.Стельмах. «Рідня»).

Ведучий 2: Рідня у М.Стельмаха була велика. З особливою ніжністю згадував він про батька, Панаса Дем'яновича ; діда Дем'яна – колишнього кріпака, талановитого майстра; бабусю, яку любив понад усе; дядька Миколу, якого по-вуличному звали Бульбою, — цих простих, добрих, чесних і невтомних людей, серед яких минуло дитинство малого Михайлика. Пізніше родинні відносини стали основою для написання М.Стельмахом роману «Велика рідня» (1951), за який був удостоєний Державної премії.

Ведучий 1: Автобіографічну повість «Гуси–лебеді летять...» М.Стельмах присвятив найріднішим людям: «Моїм батькам – Ганні Іванівні й Панасу Дем'яновичу з любов'ю і зажурою». Першою пробудила в хлопчика любов до рідної землі мати, про яку письменник писав в повісті «Гуси-лебеді летять...» так: «В її устах і душі насіння було святим словом. І хоч не раз вона нарікала на свою мужицьку долю з її вічним супутником – нестатками й злиднями, проте нічого так не любила, як землю. Мати вірила: земля усе знає, що говорить чи думає чоловік, що вона може гніватись і бути доброю, і на самоті тихенько розмовляла з нею...».

Ведучий 2 : Своїй рідній матусі М.Стельмах присвятив вірша:

Не питай, моя мати, чи довго у гостях пробуду у тебе –
Кінь при брамі стоїть, висох піт на сідлі.
Рибі добре у синім Славуті, а соколу – в ясному небі,
А солдату – в походах трудних на землі.
Не питай, рідна мати, із шляху якого мене виглядати,
І очей не тумань, стоячи на горбі.

Прийде час – всі дороги на світі повернуть у край наш крилатий,
На печаль ворогам, на утіху тобі.
Не тужи, сива мати, що кінь спотикнувся на правую ногу, —
Наколола копит пересохла стерня,
А як тупіт зачуєш – не йди, вибігай зустрічати на дорогу
Чи мене на коні, чи самого коня.

(М.Стельмах. «Матері»).

Ведучий 1: Михайло Стельмах часто згадував про свого батька, який під час російсько-японської війни був кочегаром на крейсері «Жемчужный». Одного разу ворожий снаряд влучив у котел, але Панас Стельмах, ризикуючи життям, кинувся в саме пекло і ліквідував пошкодження. За цей героїзм його нагородили Георгіївським хрестом. Це Михайлові нагадали під час навчання у Вінницькому педагогічному технікумі, мовляв, він син офіцера царської армії (такі нагороди давали тільки офіцерам), «класово ворожого елемента». Його мали відчислити з навчального закладу, але батько все пояснив і сина поновили на навчання. Згодом М.Стельмах перший серед односельчан здобув вищу освіту.

Ведучий 2: У Михайла Стельмаха була велика сім'я : дружина Леся Анатоліївна, сини Ярослав і Дмитро, дочка Марта . Син Ярослав пішов по стопах батька і став письменником-драматургом. Дружина і діти після смерті М.Стельмаха приймали участь у виданні творів письменника — виступали упорядниками видань його творів та літератури про нього.

Ведучий 1: Перші поезії М.Стельмах почав друкувати у 1936 році , коли викладав українську мову й літературу у школах рідного Поділля. Молодий поет дуже любив рідний край, рідну землю, Україну і присвятив їм ряд поетичних творів.

Ведучий 2:

Ще по землі не находились ноги,
Не надивились очі на блакить,
Принадно віють щедрістю дороги,
В зірках розкрила браму верховіть,
Як лебеді, летять човни Дніпром,
І мрійна юність зводиться крилом.
(М.Стельмах. «Ще по землі не находились ноги...» (уривок)).

Ведучий 1:

Земле моя, запашна, барвінкова,
Ріки медові, дощі золоті,
Тільки побачить тебе у обнові –
Більше нічого не хочу в житті.
(М.Стельмах. «Земле моя» (уривок)).

Ведучий 2:

Послатись до тебе барвінком хрещатим,
Степним вітерцем осушить твої сльози,
У спеку дощем перевиснуть багатим,
Багаттям засяти в тріскучі морози;
Кленовим весельцем прилипнуть до тебе,
Рікою повитись по рідній леваді,
Щоб ти уставала зірницею в небі,

Щоб ти розквітала, як вишня у саді.
(М.Стельмах. «Україні» (уривок)).

Ведучий 1: Михайло Стельмах, як ніхто інший з українських творців літературного слова, прекрасно змалював у поетичних рядках людей-трудівників. Він присвятив цим працюючим людям такі віршовані твори: «Вугляр», «Тесля», «Садівник», «Пасічник», «Римар», ін.

Ведучий 2: Поряд із захопленням писати, М.Стельмах займався збиранням усної народної творчості, зокрема, пісень. Любов до української пісні передалась йому від діда Дем'яна, який був переконаний, що «найдорожчим для бідного чоловіка є земля, вірна жінка і пісня». Пісня символізує духовні скарби народу, до яких з повним правом входять думи, легенди, казки, прислів'я, приказки, загадки, жарти, дотепи, скоромовки, ін.

Ведучий 1: У багатьох творах М.Стельмаха з уст героїв линуть пісні.

Ще пісня у серці, мов зерно в ріллі,
А ти вже, як вітер, увесь в непокої,
І зморшка лягла не дарма на чолі,
І сила підводиться в повнім розвої.
Вона із тобою ходила в бої,
Стікала натрудженим потом і кров'ю,
Щоб помисли чисті правдиві твої
Зійшли на погожих ланах Придніпров'я.
Ще пісня у серці, мов зерно в ріллі,
Ще поле в приполи сузір'я збирає,
А ти вже господарем йдеш по землі –
І краю немає твоєму врожаю.
(М.Стельмах. «Ще пісня у серці, мов зерно в ріллі...» (уривок)).

Ведучий 2: Велику роль на становлення М.Стельмаха як поета мав М.Т.Рильський, який у його житті відіграв надзвичайно важливе значення. «Він сором'язливо показав мені свої вірші, од яких так і повіяло свіжим і своєрідним талантом, а також великий зошит власноручних записів пісень – тексти з нотами», — згадував Максим Тадейович.

Ведучий 1: У 1940 році М.Стельмаха було прийнято в Спілку письменників України. Перша збірка поезій М.Стельмаха вийшла напередодні війни у 1941 році і мала назву «Добрий ранок», редактором якої був А.Малишко. У роки війни М.Стельмах видав декілька збірок поезій — «За ясні зорі» (1942), «Провесінь» (Воронеж, 1942), обидві за редакцією М.Рильського і збірку оповідань – «Березовий сік» (Уфа, 1944), редактор – Ю. Яновський.

Ведучий 2: Війна застала М.Стельмаха в Білорусії, під Полоцьком, де він служив в армії рядовим артилеристом-зв'язківцем. У жорстоких і кривавих боях його було тяжко поранено, вивезено в госпіталь на Урал, після лікування служив у караульній роті в Уфі. Але молодий боєць рвався на фронт. Його направляють працювати спеціальним кореспондентом газети «За честь Батьківщини» на Перший Український фронт. Вдруге був важко поранений під Львовом. Не залишав М.Стельмах пера, писав полум'яні поезії про життя на фронті, на полі бою.

Ведучий 1:

Життя моє! Тремтять шляхи розбиті,
Горять і в хвилі хиляться мости.

Життя моє – червоний мак у житі,
Що тільки-тільки мався розцвісти.
Життя моє – ідуть бійці суворі,
І чуєш дзвін натруджених сердець.
Вночі прострелені зринають зорі,
В полях вмира поранений боєць.
Береш його гвинтівку серед поля,
Що пахне ще і потом і теплом.
А на могилі вже печалиться тополя
І тужить колос вистиглим зерном.
Життя моє – атаки і походи,
На всіх шляхах гарматний ярий грім.
І піднялись в Дніпрі червоні води,
А за Дніпром пустіє отчий дім.
Життя моє – не пісня солов'їна –
Пожари, кров, натруджене плече.
А за димами встала Україна –
І вража кров сторіками тече.
(М.Стельмах. «Життя моє! Тремтять шляхи розбиті...»).

Ведучий 2: Темі війни М.Стельмах присвятив чимало поезій, особливо тим, хто наближав Перемогу : «Зв'язківець», «Танкіст», «Сапер», «Старий солдат», «Пілот»,ін..

Ведучий 1: Воєнні події М.Стельмах описує не тільки в поетичних, але і в прозових творах, зокрема, у романі «Правда і кривда» (1961):

Ведучий 2: « Бій гримів спереду, з боків і позаду... ..Вогонь був таким, що в повітрі снаряди стрічались з снарядами, міни з мінами, гранати з гранатами. І тільки одні «катюші», мов жарптиці відплати , мов шматки невідкритих комет, мов провісники грізного суду над фашизмом, непереможно проносили через усе небо своє смертоносне ячання.

Божеволіло залізо, божеволіли коні, і шаленіли люди. Відблиски розривів спалахували в їхніх очах, у відблисках розривів темно масніли калюжі крові. Танки із землею зривали її, налітали на танки, в знавіснілому скліщенні виважували один одного вгору, вмелювались один в одного біснуванням гусениць і вогню.

Якщо в світі був бог війни, то він зараз ступав по цьому полі бою технічними ногами і віддирав небо від знівченої землі».

Ведучий 1: У післявоєнні роки М.Стельмах досить плідно виступає в різних жанрах літератури. У 1945 році М.Рильський запросив Стельмаха як фольклориста на роботу в Інститут мистецтвознавства, фольклору й етнографії Академії наук України. Як учений, він виїжджає в наукові фольклорні експедиції й записує скарби народної творчості, пише розділи до підручника для педагогічних інститутів «Українська народна поетична творчість» (1965). Водночас упорядковує та видає збірники українських народних пісень «Народні перлини» (1971), «Дівчина з легенди Маруся Чурай» (1974), «Думи. Історико-героїчний цикл» (1982).

Ведучий 2: М.Стельмах плідно працює і на літературній ниві. Зокрема, виходять його поетичні збірки «Шляхи світання»(1948), «Жито сили набирається»(1954), «Поезії»(1958), «Мак цвіте» (1968), близько двадцяти дитячих книжок – вірші й казки.

Ведучий 1: Особливо мистецький талант письменника розцвів у прозі. У 1949-1951 роках побачили світ дві його книги – «На нашій землі» і «Великі перелogi». Об'єднавши їх в один твір, письменник дає назву романові «Велика рідня»(1951). Але славу й визнання йому принесли романи «Кров людська – не водиця» (1957), «Хліб і сіль» (1958), «Правда і кривда

(Марко Безсмертний)» (1961), «Дума про тебе» (1969), «Чотири броди»(1979), останній з яких присвячений М. Рильському: « Максиму Тадейовичу Рильському – моєму доброму навчителю і старшому другові» . За роман «Чотири броди» М.Стельмах був відзначений Державною премією ім. Т.Г.Шевченка в 1981 році.

Ведучий 2: П.Кононенко про творчість М. Стельмаха висловлювався так: «Урівноважена конкретність і пристрасна публіцистичність зображення картин дійсності, а також симпатичних чи неприємних авторові типів, філософська заглибленість і дотепність – такі характерні ознаки творів М. Стельмаха».

Ведучий 1: Життя М.Стельмаха пройшло в творчій і натхненній праці. Великий українець і гуманіст, громадянин і митець-філософ, він усього себе присвятив своєму народові, відкривши світові його духовне багатство, мужність і працелюбство, лагідність душі і її поетичність.

Ведучий 2: «Любити безмежно життя і людей» — ось головний мотив всієї творчості М.Стельмаха.

Ведучий 1:

Поміж людьми я жив і ріс,
Поміж людьми шукав я щастя,
З людьми ростив сади і ліс,
Де бризки неба квітли рястом.
Мене любили, я любив –
І це найбільше в світі щастя.
Тому й з душі пролився спів,
Як бризки неба, синім рястом.
(М.Стельмах. «Поміж людьми я жив і ріс»).

Ведучий 2: Як і кожен поет, М.Стельмах у своїх творах не оминув теми кохання. Його перу належить велика кількість віршів, присвячена цьому прекрасному почуттю.

Ведучий 1:

Усе було : любов, поезія, розлука,
Нелицемірна чесність – горда і свята.
І на моїх плечах твої тривожні руки,
В моїх потрісканих устах – твої уста.
(М.Стельмах. «Усе було: Любов, поезія, розлука»(уривок)).

Ведучий 2:

Чого моє серце чекає,
Весну виглядаючи знов.
Весною земля зацвітає,
Весною приходять любов.
(М.Стельмах. «Чого моє серце чекає» (уривок)).

Ведучий 1:

В твоїх притінених очах
Я бачу небо ясно-синє,
І щастя, вимріяне в снах,
Красу весни і мого сина.
(М.Стельмах. «Ти, наче осінь золота» (уривок)).

Ведучий 2: Тема кохання висвітлена і в прозових творах М.Стельмаха. Іван Дзюба писав: « Можна відзначити кілька найпоширеніших «типів» кохання в сучасній українській прозі. Один із них – це, сказати б, народно-поетичне кохання. Воно ґрунтується переважно на традиційній селянській психіці й моралі, принаймні, співвіднесене з тим розумінням кохання, яке народ виразив у пісні і в своїх сталих уявленнях, хоч виявляє більшу або меншу міру здатності адаптуватися до нових суспільно-побутових обставин та звичаєвих понять, до «тиску» повсякденності. По-різному інтоновані його вияви ми бачим у творах М. Стельмаха».

Ведучий 1: Ім'я М.Стельмаха пов'язане з нашим краєм. Вперше письменник побував на Західній Україні під час війни, коли брав участь у воєнних діях і був поранений під Львовом. Вдруге – після удостоєння Державної премії у 1951 році за роман «Велика рідня» — під час поїздки до Львова, Станіслава (тепер Івано-Франківська) і далі в гори. М.Стельмах бував у Косові, зокрема, у хаті мистецтвознавця Олексія Соломченка, з яким у нього були щирі приятельські стосунки.

Крім Косова, Стельмах бував у Космачі, Брустурах, Шешорах, Криворівні, Ворохті, Яремчі, а найчастіше – у Вижниці, де за його повістю «Над Черемошем» знімався кінофільм з однойменною назвою.

Ведучий 2: Хвилювали місця, де воював. Цікавив рідний край Василя Стефаника і Марка Черемшини; вабили гуцули, яких полюбив, читаючи «Тіні забутих предків» М.Коцюбинського. Так М.Стельмах з'явився серед гуцулів. З'явився над Черемошем. На високих кечерах і пляях.

Ведучий 1: Коли повернувся до Києва, відчув: чогось бракує. Нарешті збагнув: бракує шуму Черемошу. І знову почав збиратися в дорогу. «Адже Прикарпаття – найчарівніший в світі край», — повторював друзям-письменникам.

Ведучий 2: Одного разу забрався високо в гори. Зустрівся з вівчарем, який пас отару овець. Завів розмову. Дізнався багато цікавого з життя і побуту гуцулів. Це був матеріал для повісті про гуцулів, якій він дав назву «Над Черемошем» (1952). Приїхавши помилуватися чарівним краєм, М.Стельмах стає живісіньким учасником боротьби за нове життя, використовуючи, звичайно, випробувану зброю – слово.

Ведучий 1: Ось як мальовничо описує М.Стельмах гори:

«Досвітній зоряний посів лагідними доріжками пересновує гори, і вони, сходячись чітко окреслюються ще нерухомим мереживом фіалкових смerek. Ось одна гора, як материнська груди, приспала кілька гуцульських хаток ; струмок співає їм колискову , а царинки навівають казкові сні своїми гостроверхими, схожими на журавлів копичками сіна. Синіми снами дихають гори, прип'явши біля своїх гамованок плоти хмарин».

Ведучий 2: І ще:

«Ліси, густо обсідаючи плечі гір, піднімалися вгору... Велична маківка полонини заховалася за деревами... Ось він – гуцульський Бескид. Синє море лісів у могутнім диханні підвелося до розмивчастої лінії дощів, і по ньому, як сліди долинних потоків, звиваються стежки туману і перевисають в розщелини хмар. Навколо переливчасто співає по камінні вода, і рух невидимих струмків теж можна пізнати по легких, мов подих, тінях туману».

Ведучий 1 : «Навколо, переплітаючись із шумом Черемошу, дзвеніли кришталеві гірські потоки, чарівними мелодіями озивалися смереки, і , здавалося, було чути, як барвінкове небо бриніло золотими осінніми прожилками, на яких рясно розцвітали клубочки хмар».

Ведучий 2: У повісті «Над Черемошем» автор використовує гуцульські співанки:

В'ється стрічка Черемошу

Між тими горами,

Ой дівчаточка хороші,

Заспівайте з нами.

Ой гуцули, ой гуцули,

Піднесіть трембіту,

Нашу пісню щоб почули

По цілому світу.

Як же її не почути,

Як же не пізнати :

То співає Косів, Кути,

Станіслав, Делятин.

Ведучий 1:

Чорногора – цвіт пахучий,

Чорногора – мати,

Куди гляну-подивлюся –

Широкі Карпати.

Чорногора хліб не родить,

Не родить пшеницю,

А годує синів своїх

Сиром і жентицев.

Ведучий 2: Ось як описує М.Стельмах гуцула: « Та ось скрипнули двері , і, торкаючись головою одвірка, на порозі з'являється постать молодого гуцула. На ньому наопашки сардак, на голові крисаня, на плечі сокира».

Ведучий 1:

А я гуцул – верховинець,

Крисаня, китиці,

Черемошем жену сплави

Униз до Вижниці.

Ведучий 2: Гей, на високій полонині

Вітрець повіває,

Сидить вівчар молоденький

Та й файно співає.

Ведучий 1: М.Стельмах поряд з гуцульськими співанками використовує у повісті «Над Черемошем» українські народні приказки : «Брехня стиду не має», «Біди і грім не вб'є», ін.

Ведучий 2: Чи міг М.Стельмах оминати тему кохання у повісті про гуцулів? Звичайно, ні. Адже гуцули талановиті люди, мають свій народний фольклор, складають коломийки.

Ведучий 1:

Маю тютюн, маю люльку,

Маю що курити,

Маю любку, маю файну,

Маю що любити.
Ведучий 2: Коб була я зірка ясна,
То світила б красно
Свому миленькому,
Поки б не погасла.
Ведучий 1: Плавала лебідка
В лебединій стаї,
Вплив лебідь-красень
Та в неї питає...

Ведучий 2: Ой скажи , рідненька,
Чом тобі не спиться?
Чи змужніло серце,
Чи змужніли крильця?

Ведучий 1: Закінчується повість «Над Черемошем» описом гуцульського весілля: «Із гір на закосичених конях широко спускається барвисте гуцульське весілля... І співають їм гори, і співає їм ріка свої передвесняні пісні, і огрівають їх любов'ю добрі людські очі...»

Ведучий 2: М.Стельмах відомий в українській літературі ще й як драматург. Йому належать комедія «Золота метелиця» (1955), драма «Правда і кривда» (1965) за однойменним романом, драма «На Івана Купала» (1965), драма «Зачарований вітряк» (1967), «Кум королю» (1968), «Дума про любов» (1971), за романом «Дума про тебе».

Ведучий 1: Зовні життєвий шлях талановитого митця М.Стельмаха сприймається як благополучний. Але він жив в умовах поневоленої України й антигуманного режиму, який карав будь-який прояв творчого національного духу, волелюбства, незалежної від офіційних приписів думки. З багатьох романів йому довелося вирізати «неблагополучні» розділи й епізоди, робити декілька редакцій, щоб твір нарешті, але вже у скаліченому й виправленому вигляді дійшов до читача.

Ведучий 2: Так, дев'ять років пролежав у редакціях його роман «Чотири броди», тому що у ньому письменник посмів зачепити заборонену офіційною ідеологією тему голодомору 1933 року в Україні. Великі труднощі йому довелося пережити і у зв'язку з постановкою п'єси на сцені.

Ведучий 1: М.Стельмах створив самотній і величний художній світ, у якому відчайдушно змагаються правда з кривдою, добро зі злом, життя зі смертю, віра з безнадією. Але завжди у нього перемагає світле начало. Він визначає людське життя верховною, найвищою цінністю буття і протиставляє сумній приреченості *memento mori* оптимістичне *memento viveri*.

Ведучий 2: Його позитивні герої, навіть умираючи, думають про життя як подвиг і дію. Тому в романах митець сприймає життя не тільки у соціальному вимірі, а й у філософському: «Із відра пролилася вода і сказала землі: жить-жить». Все прекрасне і вічне! Стельмах-мислитель співав гімн життю. І критерій істини, і критерій цінності людини та життя митець знаходив у народній свідомості.

Ведучий 1: М.Стельмах був і залишається в пам'яті українського читача як літописець українського села, хранитель правди і добра на землі.

Ведучий 2:

О земле моя, ти навчасш мене
В найтяжчому горі підводити сили,
Щоб брат мій, трудящий, в багно без доріж
Не впав, як в сильце неоперена птиця,
Щоб люди побачили схований ніж
В солодкому слові лукавого вбивці.

.....
Щоб, пісню співаючи, йшла на поріг
З живою дитиною радісна мати,
Щоб землі співали в сузір'ї доріг
І вимерло горе із кожної хати.
Я знаю щасливі шляхи і шляхи у крові,
В торгашеських лапищах бачу я атом
І душі убивців, як нори, криві,
Тому я стою на сторожі солдатом, солдатом стою!
(М.Стельмах. «Буває нелегко мені – не дихну...» (уривок)).